

هوش مصنوعی در فرایند مذاکره قراردادهای تجاری: فرصت‌ها و

چالش‌های حقوقی

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 – 1477

ISC.SID.NOORMAGZ.MAGIRAN
GOOGLESCHOLAR.ENSANI
www.jaml.ir

سال پنجم، شماره ۲۰،
صفحات ۱۵-۱

کارشناسی ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

زهره کوبین

عضو هیات علمی گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

دکتر صمد عزیزی

چکیده

هوش مصنوعی به طور فزاینده‌ای در فرایند مذاکره قراردادهای تجاری مورد استفاده قرار می‌گیرد و فرصت‌های متعددی را برای تسهیل و بهینه‌سازی این فرایند فراهم می‌آورد. این فناوری می‌تواند موجب تسریع مذاکرات، کاهش هزینه‌ها، افزایش دقت در تنظیم مفاد قرارداد و بهبود تحلیل حقوقی اسناد شود. همچنین، هوش مصنوعی می‌تواند با بررسی سوابق حقوقی و مقررات مرتبط، به طرفین در تدوین شروط قراردادی منصفانه و متناسب با الزامات قانونی کمک کند. با این حال، به کارگیری هوش مصنوعی در این حوزه با چالش‌های حقوقی متعددی مواجه است. از مهم‌ترین این چالش‌ها می‌توان به مسئولیت حقوقی در صورت بروز اشتباهات سیستمی، عدم شفافیت در تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی، و مسائل مربوط به محرمانگی و حفاظت از داده‌های تجاری اشاره کرد. علاوه بر این، تطبیق اصول سنتی حقوق قراردادهای، مانند اصل حسن نیت و آزادی اراده طرفین، با روندهای خودکار و مبتنی بر هوش مصنوعی، نیازمند بازنگری و تدوین مقررات جدید است. در نتیجه، ایجاد چارچوب‌های حقوقی منسجم و کارآمد برای تضمین استفاده منصفانه و مسئولانه از این فناوری ضروری به نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی: هوش مصنوعی، مذاکره قرارداد، تجارت، چالش‌های حقوقی، مسئولیت مدنی، محرمانگی

طبقه‌بندی JEL: فقه – حقوق – جزا و جرم شناسی – حقوق بین الملل – حقوق خصوصی

Artificial Intelligence in the Commercial Contract Negotiation Process: Legal Opportunities and Challenges

Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

Profile in ISC, SID, Noormags,
Magiran, Ensani,
GoogleScholar
www.jaml.ir

fifth year, Issue 20

Pages 1-15

Zohre Kevin

Master of International Law, Islamic Azad University, Tabriz Branch

Dr.Samad Azizi

Faculty member, Law Department, Islamic Azad University, Tabriz Branch

Abstract

Artificial Intelligence is increasingly being utilized in commercial contract negotiations, offering various opportunities to streamline and enhance the process. This technology can accelerate negotiations, reduce costs, improve accuracy in drafting contractual terms, and enhance legal analysis of documents. Moreover, AI can assist parties in drafting fair and legally compliant contractual clauses by analyzing legal precedents and relevant regulations. However, the use of AI in this field presents multiple legal challenges. Key concerns include legal liability in cases of system errors, lack of transparency in AI-based decision-making, and issues related to confidentiality and the protection of commercial data. Furthermore, adapting traditional contract law principles, such as good faith and freedom of contract, to automated and AI-driven processes requires regulatory reconsideration. Therefore, establishing comprehensive and effective legal frameworks is essential to ensure the fair and responsible use of this technology.

Keywords: Artificial Intelligence, Contract Negotiation, Trade, Legal Challenges, Civil Liability, Confidentiality

JEL Classification: Jurisprudence - Law - Criminal and Criminology - International Law - Private Law

مقدمه

تحولات فناوری در دهه‌های اخیر، هوش مصنوعی را به یکی از ابزارهای کلیدی در حوزه تجارت و قراردادهای تجاری تبدیل کرده است. استفاده از این فناوری در فرایند مذاکره قراردادها، امکان تسریع و بهینه‌سازی این فرایند را فراهم کرده و به شرکت‌ها و فعالان تجاری کمک می‌کند تا تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تری داشته باشند. هوش مصنوعی می‌تواند از طریق تحلیل داده‌های گسترده، شناسایی ریسک‌های حقوقی و پیشنهاد مفاد قراردادی مناسب، به طرفین مذاکره کمک کند. همچنین، این فناوری توانایی خودکارسازی برخی از مراحل مذاکره، از جمله تنظیم پیش‌نویس قراردادها و بررسی انطباق آن‌ها با قوانین و مقررات را دارد که می‌تواند منجر به کاهش هزینه‌ها و افزایش کارایی شود.

با این حال، ورود هوش مصنوعی به عرصه مذاکرات قراردادی، چالش‌های حقوقی متعددی را نیز به همراه داشته است. از جمله این چالش‌ها می‌توان به مسئولیت حقوقی در صورت وقوع خطا، حفظ محرمانگی اطلاعات و عدم شفافیت در تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی اشاره کرد. همچنین، نحوه اعمال اصول حقوق قراردادهای، مانند اصل حسن نیت و اراده آزاد طرفین، در فرآیندهایی که تا حد زیادی

به سیستم‌های خودکار وابسته شده‌اند، موضوعی است که نیاز به بررسی و تدوین مقررات جدید دارد. در نتیجه، بررسی فرصت‌ها و چالش‌های حقوقی ناشی از استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات قراردادی، برای بهره‌گیری بهینه از این فناوری و کاهش ریسک‌های احتمالی آن، ضروری به نظر می‌رسد.

۱-۱- جایگاه مذاکره در حقوق قراردادهای و اصول حاکم بر

آن

مذاکره یکی از ارکان اساسی در حقوق قراردادهای محسوب می‌شود و نقشی تعیین‌کننده در تحقق اصل آزادی قراردادی و تنظیم روابط حقوقی میان طرفین ایفا می‌کند. فرایند مذاکره به طرفین این امکان را می‌دهد که شرایط و مفاد قرارداد را بر اساس منافع و نیازهای خود تنظیم کرده و به توافقی منصفانه و متعادل دست یابند. اصول حاکم بر مذاکره در حقوق قراردادهای شامل اصل حسن نیت، آزادی اراده، الزام‌آور بودن تعهدات پیش قراردادی و شفافیت در تبادل اطلاعات است. اصل حسن نیت ایجاب می‌کند که طرفین با صداقت و رعایت موازین انصاف در مذاکره مشارکت کنند و از رفتارهای فریبکارانه یا سوءاستفاده از موقعیت اجتناب ورزند. همچنین، در برخی نظام‌های حقوقی، تعهدات پیش قراردادی همچون افشای اطلاعات مهم و پرهیز از ترک بی‌دلیل مذاکرات

می‌تواند مسئولیت مدنی برای طرف خاطی ایجاد کند. در نتیجه، مذاکره نه تنها ابزاری برای تنظیم روابط قراردادی است، بلکه با اصول حقوقی مرتبط بوده و چارچوبی برای ایجاد تعهدات معتبر و الزام‌آور فراهم می‌آورد.^۱

۱-۲- مفهوم و کارکرد هوش مصنوعی در تنظیم و اجرای قراردادهای تجاری

هوش مصنوعی به عنوان یک فناوری پیشرفته، نقشی مهم در تنظیم و اجرای قراردادهای تجاری ایفا می‌کند و می‌تواند فرآیندهای مربوط به قراردادها را تسهیل و بهینه‌سازی کند. در مرحله تنظیم قرارداد، هوش مصنوعی قادر است با تحلیل داده‌های گسترده و بررسی سوابق حقوقی، مفاد قراردادی مناسب را پیشنهاد دهد و از اشتباهات احتمالی در تدوین قرارداد جلوگیری کند. همچنین، این فناوری می‌تواند به تشخیص ریسک‌های حقوقی، ارزیابی تطابق قرارداد با مقررات قانونی و خودکارسازی فرآیندهای بررسی و مذاکره کمک کند. در مرحله اجرای قرارداد، هوش مصنوعی از طریق سیستم‌های خودکار نظارت بر اجرای تعهدات، شناسایی تخلفات قراردادی و ارائه پیشنهادهای حقوقی برای حل اختلافات می‌تواند نقش

موثری ایفا کند. علاوه بر این، قراردادهای هوشمند مبتنی بر فناوری بلاک‌چین که از هوش مصنوعی برای اجرای خودکار شروط قراردادی استفاده می‌کنند، نمونه‌ای از تحولاتی هستند که دقت، امنیت و کارآمدی اجرای قراردادها را افزایش داده‌اند. در نتیجه، هوش مصنوعی نه تنها موجب کاهش هزینه‌ها و تسریع روند تنظیم و اجرای قراردادهای تجاری می‌شود، بلکه از طریق تحلیل داده‌ها و پیش‌بینی مخاطرات، به بهبود کارایی و شفافیت در روابط قراردادی کمک می‌کند.^۲

۲- فرصت‌های حقوقی هوش مصنوعی در مذاکرات قراردادی

هوش مصنوعی فرصت‌های حقوقی متعددی را در مذاکرات قراردادی فراهم می‌آورد که از جمله آن‌ها می‌توان به افزایش دقت در تنظیم مفاد قرارداد، شناسایی ریسک‌های حقوقی و بهبود شفافیت در فرایند مذاکره اشاره کرد. این فناوری با تحلیل سوابق حقوقی و قوانین مرتبط، به طرفین کمک می‌کند تا شروط منصفانه و مطابق با الزامات قانونی را تدوین کنند. همچنین، خودکارسازی برخی از مراحل مذاکره و پیش‌نویس قراردادها می‌تواند موجب کاهش هزینه‌ها و

^۲ - معصومی جناقرد، عیسی؛ زارعی، قاسم (۱۴۰۳)، پیامدها و تأثیرات استفاده از هوش مصنوعی در قراردادهای تجاری از منظر گردشگری، حقوقی و بازرگانی، مجله جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۷، شماره ۳، ص ۵۴۲.

^۱ - زارع پور، سعید؛ احمدی هرندي، امیرحسین (۱۴۰۰)، بررسی مذاکرات و مسئولیت پیش از قرارداد در حقوق ایران، ششمین همایش بین‌المللی فقه و حقوق، وکالت و علوم اجتماعی، ص ۱۲.

تسریع فرایند انعقاد قرارداد شود. علاوه بر این، استفاده از هوش مصنوعی در حل و فصل اختلافات احتمالی و پیش‌بینی پیامدهای حقوقی تصمیمات، به افزایش کارایی و کاهش تعارضات حقوقی کمک می‌کند.^۱

۱-۲- افزایش دقت در تنظیم مفاد قراردادها و مدیریت ریسک‌های حقوقی

هوش مصنوعی با بهره‌گیری از تحلیل داده‌های گسترده و یادگیری از سوابق حقوقی، دقت در تنظیم مفاد قراردادها را افزایش داده و به بهبود مدیریت ریسک‌های حقوقی کمک می‌کند. این فناوری قادر است اسناد حقوقی و قراردادهای مشابه را بررسی کرده و با شناسایی نقاط ضعف یا تناقضات احتمالی، پیشنهادهایی برای بهبود و تطبیق قرارداد با مقررات ارائه دهد. همچنین، هوش مصنوعی می‌تواند با ارزیابی ریسک‌های مرتبط با شروط قراردادی، از جمله احتمال نقض تعهدات یا اختلافات آتی، به طرفین کمک کند تا تصمیمات آگاهانه‌تری بگیرند. این قابلیت نه تنها احتمال بروز اشتباهات حقوقی را کاهش می‌دهد، بلکه موجب شفافیت بیشتر در

تعهدات قراردادی و افزایش اطمینان در معاملات تجاری می‌شود.^۲

۲-۲- کاهش تعارضات قراردادی از طریق تحلیل داده‌های حقوقی و رویه‌های قضایی

هوش مصنوعی با تحلیل داده‌های حقوقی و بررسی رویه‌های قضایی می‌تواند نقش مؤثری در کاهش تعارضات قراردادی ایفا کند. این فناوری قادر است با پردازش حجم وسیعی از آراء دادگاه‌ها، سوابق داوری و مقررات حقوقی، الگوهای رایج در اختلافات قراردادی را شناسایی کرده و به طرفین قرارداد پیشنهادی اصلاحی ارائه دهد. از طریق این تحلیل، می‌توان مفاد قرارداد را به گونه‌ای تنظیم کرد که احتمال بروز اختلاف کاهش یابد و راهکارهای حل و فصل پیشگیرانه در قرارداد پیش‌بینی شود. علاوه بر این، هوش مصنوعی می‌تواند با ارائه ارزیابی‌های دقیق از ریسک‌های حقوقی، طرفین را از پیامدهای احتمالی تصمیماتشان آگاه کرده و موجب افزایش شفافیت و دقت در تنظیم توافقات شود. در نتیجه، استفاده از هوش مصنوعی نه تنها موجب کاهش

^۲ - علیجانی، محسن؛ جنیدی، لعلیا (۱۳۹۹)، تخصیص ریسک در قراردادهای مشارکت عمومی و خصوصی، فصلنامه تخصصی دانشنامه‌های حقوقی، دوره ۳، شماره ۸، ص ۱۰۲

^۱ - قربانی، زهرا (۱۴۰۲)، نقش هوش مصنوعی در انعقاد قراردادهای الکترونیک، دومین همایش بین‌المللی وکالت، حقوق و علوم انسانی، ص ۹

معاملات بین‌المللی و اطمینان از صحت و اعتبار قراردادهای
کمک می‌کند.^۲

۲-۴- بهبود شفافیت و رعایت اصل حسن نیت در مذاکرات
تجاری

هوش مصنوعی می‌تواند به طور قابل توجهی شفافیت در
مذاکرات تجاری را بهبود بخشد و رعایت اصل حسن نیت را
تسهیل کند. این فناوری با ارائه تحلیل‌های دقیق و بی‌طرفانه
از اطلاعات و سوابق حقوقی، به طرفین کمک می‌کند تا
تصمیمات آگاهانه‌تری اتخاذ کنند و از پنهان‌کاری یا فریب در
مذاکرات جلوگیری شود. هوش مصنوعی می‌تواند با شناسایی
و هشدار دادن به طرفین درباره تناقضات یا نقض احتمالی
مفاد قرارداد، اصل حسن نیت را تقویت کند. به علاوه، با
استفاده از سیستم‌های خودکار برای تدوین و بررسی
پیش‌نویس‌ها، می‌توان از بروز سوء تفاهات جلوگیری کرده و
فرآیند مذاکره را شفاف‌تر و منصفانه‌تر ساخت. در نتیجه، این

هزینه‌ها و زمان حل و فصل اختلافات می‌شود، بلکه امنیت
حقوقی قراردادهای را نیز تقویت می‌کند.^۱

۲-۳- تسهیل تطبیق قراردادهای با قوانین داخلی و مقررات
بین‌المللی

هوش مصنوعی می‌تواند فرایند تطبیق قراردادهای با قوانین
داخلی و مقررات بین‌المللی را تسهیل کرده و از بروز تخلفات
حقوقی جلوگیری نماید. این فناوری با تحلیل دقیق و خودکار
متن قراردادهای و مقایسه آن‌ها با مقررات قانونی، به شناسایی
عدم انطباق‌های احتمالی کمک می‌کند. به عنوان مثال، در
حقوق ایران، طبق ماده ۱۰ قانون مدنی که اصل آزادی
قراردادهای را با رعایت موازین شرعی و قانونی تأکید می‌کند،
هوش مصنوعی می‌تواند مفاد قرارداد را با الزامات قانونی
هماهنگ سازد. همچنین، در سطح بین‌المللی، استفاده از
هوش مصنوعی می‌تواند به تطبیق قراردادهای با کنوانسیون بیع
بین‌المللی کالا و اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی کمک
کند، به‌ویژه در شرایطی که تفاوت‌های حقوقی میان کشورها
وجود دارد. این تطبیق‌ها به کاهش ریسک‌های قانونی در

^۲ - اسمعیل پور، محمدامین (۱۴۰۳)، امکان‌سنجی به کارگیری هوش مصنوعی در ارزیابی
ادله دآوری در قواعد فراملی، نشریه پژوهش‌های حقوقی، دوره ۲۵، شماره ۶۷، ص ۱۹

^۱ - دهقانی تفتی و همکاران (۱۴۰۰)، مطالعه تطبیقی قانون حاکم بر قراردادهای هوشمند
دیجیتالی از منظر حقوق بین‌الملل خصوصی در نظام حقوق ایران و مقررات رم یک،
دوفصلنامه علمی حقوق فناوری‌های نوین، دوره دوم، شماره ۴، ص ۲۱۲

کوتاه‌تر کرده و فرآیند حل و فصل اختلافات را کارآمدتر و شفاف‌تر سازد.^۲

۳- چالش‌ها و موانع حقوقی در استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات قراردادی

استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات قراردادی با چالش‌ها و موانع حقوقی متعددی همراه است. یکی از بزرگترین مشکلات، مسئله مسئولیت حقوقی در صورت بروز خطاهای سیستمی است؛ در صورتی که هوش مصنوعی در تحلیل قرارداد یا ارائه مشاوره اشتباه کند، تعیین مسئولیت برای خسارات یا تخلفات ممکن است پیچیده باشد. همچنین، عدم شفافیت در فرآیندهای تصمیم‌گیری الگوریتمی و نگرانی‌ها در خصوص حفاظت از داده‌های حساس تجاری، از دیگر موانع اساسی به شمار می‌رود. علاوه بر این، تطبیق اصول سنتی حقوقی مانند اصل حسن نیت و آزادی اراده با سیستم‌های خودکار، نیازمند بازنگری در قوانین و ایجاد چارچوب‌های حقوقی جدید است تا از حقوق طرفین قرارداد

ابزار می‌تواند اعتماد میان طرفین را تقویت کرده و به ایجاد توافقات تجاری پایدارتر و معتبرتر کمک کند.^۱

۲-۵- امکان حل و فصل اختلافات از طریق داوری و میانجی‌گری مبتنی بر هوش مصنوعی

هوش مصنوعی می‌تواند نقش مؤثری در حل و فصل اختلافات تجاری از طریق داوری و میانجی‌گری ایفا کند. با تحلیل داده‌های مربوط به پرونده‌های مشابه، سوابق داوری و رویه‌های قضائی، هوش مصنوعی می‌تواند به طرفین اختلافات پیشنهاد‌های منصفانه و مبتنی بر اصول قانونی ارائه دهد. این فناوری همچنین می‌تواند به تسریع فرایند داوری و میانجی‌گری کمک کند و از طریق شبیه‌سازی سناریوهای مختلف، راهکارهای مختلف برای حل اختلافات ارائه دهد. در برخی موارد، سیستم‌های هوش مصنوعی می‌توانند به طور خودکار تصمیمات موقت اتخاذ کنند یا به طرفین کمک کنند تا به توافقات موقتی دست یابند تا زمانی که داور یا میانجی‌گر انسانی وارد عمل شود. استفاده از هوش مصنوعی در این زمینه می‌تواند هزینه‌ها را کاهش داده، زمان رسیدگی به پرونده‌ها را

^۲ - کشت کار، زهرا؛ حاجیلو، افسانه (۱۴۰۳)، تاثیر استفاده از هوش مصنوعی در داوری بین‌المللی و داخلی، چاپ اول، انتشارات مشارق الانوار، ص ۵۵

^۱ - باریکلو، علیرضا؛ خزایی، سیدعلی (۱۳۹۰)، اصل حسن نیت و پیامدهای آن در دوره‌ی پیش قراردادی با مطالعه‌ی تطبیقی در حقوق انگلیس و فرانسه، مجله حقوقی دادگستری، سال ۷۵، شماره ۷۶، ص ۵۹

قراردادهایی که توسط هوش مصنوعی تنظیم می‌شوند، باید در چارچوب این اصول و با در نظر گرفتن اعتبار و مسئولیت قانونی طرفین تنظیم گردند تا الزام‌آور و معتبر باقی بمانند.^۱

۳-۲- مسئولیت قراردادی و غیرقراردادی ناشی از

تصمیمات هوش مصنوعی

مسئولیت قراردادی^۲ و غیرقراردادی^۴ ناشی از تصمیمات هوش مصنوعی به چالش‌های حقوقی جدیدی منجر می‌شود که نیاز به تطبیق با اصول حقوقی موجود دارد. از نظر مسئولیت قراردادی، طبق ماده ۲۱۹ قانون مدنی که بر لزوم آگاهی و رضایت طرفین در انعقاد قرارداد تأکید دارد، اگر تصمیمات هوش مصنوعی منجر به تنظیم قراردادی شود که طرفین به‌طور صحیح و آگاهانه آن را امضا نکرده‌اند، این قرارداد ممکن است فاقد اعتبار باشد و مسئولیت قراردادی متوجه طرفی شود که هوش مصنوعی را به‌طور نادرست به کار گرفته است. در زمینه مسئولیت غیرقراردادی، ماده ۳۲۹ قانون مدنی بر مسئولیت فردی در صورت ایجاد خسارت بدون وجود

حفاظت شود و اطمینان حاصل گردد که فناوری به درستی و به‌طور منصفانه در فرآیندهای تجاری به کار گرفته می‌شود.^۱

۳-۱- اعتبار و الزام‌آوری قراردادهای تنظیم‌شده توسط هوش مصنوعی

اعتبار و الزام‌آوری قراردادهای تنظیم‌شده توسط هوش مصنوعی از منظر حقوقی نیازمند تطبیق با اصول و مقررات موجود است. در حقوق ایران، طبق ماده ۱۰ قانون مدنی که اصل آزادی قراردادی را تأکید می‌کند، طرفین می‌توانند قراردادهایی منعقد کنند که برای آنان الزام‌آور باشد، مشروط به اینکه مفاد قرارداد با قوانین و نظم عمومی مغایرت نداشته باشد. استفاده از هوش مصنوعی برای تنظیم قراردادها باید به‌گونه‌ای باشد که این اصول را رعایت کند و نیز مطابق با ماده ۲۱۹ قانون مدنی که بر لزوم آگاهی و رضایت طرفین در تنظیم قرارداد تأکید دارد، تنظیم قراردادهای خودکار توسط هوش مصنوعی باید با تأسیس مکانیزم‌هایی برای تضمین رضایت و آگاهی طرفین صورت گیرد. به این ترتیب،

از طرفین قرارداد به تعهدات خود عمل نکند یا آن را به نحو مطلوب انجام ندهد، طرف دیگر می‌تواند برای جبران خسارت ناشی از نقض قرارداد درخواست کند.

^۲ - مسئولیت غیرقراردادی طبق ماده ۳۲۹ قانون مدنی در صورتی ایجاد می‌شود که شخص بدون وجود قرارداد، به سبب عمل خود خسارتی به دیگری وارد کند (Article 329 of the Civil Code). در این موارد، فرد مسئول باید خسارت وارده را جبران کرده و بر اساس اصول قاعده‌ای همچون مسئولیت مدنی، خسارت‌های وارده را به شخص آسیب‌دیده پرداخت کند.

^۱ - گلرسان، مهدی (۱۴۰۳)، تعهدات قراردادی در هوش مصنوعی و قراردادهای هوشمند، چاپ اول، انتشارات هورین، ص ۸۹

^۲ - رشوند بوکائی، مهدی؛ ناصر، مهدی (۱۳۹۸)، قصد متعاملین در قراردادهای هوشمند: شرایط اعتبار و شیوه احراز آن، دوفصلنامه علمی پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، سال بیستم، شماره اول، ص ۲۸۴

^۳ - مسئولیت قراردادی طبق ماده ۲۱۹ قانون مدنی بر اساس عدم اجرای تعهدات ناشی از قرارداد و نقض شرایط آن تعیین می‌شود (Article 219 of the Civil Code). اگر یکی

قرارداد تأکید می‌کند. در این مورد، اگر هوش مصنوعی به طور غیرمستقیم به خسارتی منجر شود، مسئولیت ممکن است به شرکت‌های تولیدکننده، برنامه‌نویسان یا حتی صاحبان سیستم‌های هوش مصنوعی محول شود. این مسئولیت‌ها نیاز به بازنگری در قوانین برای تطبیق با استفاده گسترده از فناوری‌های خودکار دارند تا اطمینان حاصل شود که حقوق افراد در برابر خطاهای سیستم‌های هوش مصنوعی محافظت می‌شود.^۱

۳-۳- تعارض قوانین و تعیین قانون حاکم بر قراردادهای

مبتنی بر هوش مصنوعی

تعارض قوانین در قراردادهای مبتنی بر هوش مصنوعی به زمانی اشاره دارد که قوانین مختلف ملی یا بین‌المللی با یکدیگر در تضاد قرار گیرند، به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند مسئولیت، اعتبار قراردادهای، و نحوه اجرای آن‌ها. برای تعیین قانون حاکم، مطابق با ماده ۹۷۱ قانون مدنی ایران، طرفین

می‌توانند در قرارداد خود تعیین کنند که کدام نظام حقوقی حاکم باشد. در صورت عدم توافق، اصول ماده ۳۴۸ قانون مدنی در خصوص «تعهدات بین‌المللی» و ماده ۲ قانون آئین دادرسی مدنی در خصوص مقررات مربوط به صلاحیت دادگاه‌ها و قوانین حاکم به‌کار می‌روند. در قراردادهای بین‌المللی مبتنی بر هوش مصنوعی، انتخاب قانون حاکم می‌تواند به پیچیدگی‌های خاص خود از جمله رعایت مقررات مانند کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا^۲ و اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی^۳ وابسته باشد. این انتخاب به طرفین کمک می‌کند تا از بروز اختلافات حقوقی در صورت بروز مشکلات ناشی از تفاوت‌های حقوقی میان کشورها جلوگیری کنند.^۴

۳-۴- تأثیر هوش مصنوعی بر اصل حاکمیت اراده و استقلال طرفین در مذاکرات

تأثیر هوش مصنوعی بر اصل حاکمیت اراده و استقلال طرفین در مذاکرات قراردادی، یکی از چالش‌های مهم در

^۲ - اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی (Principles of International Commercial Contracts - PICC) توسط اتحادیه بین‌المللی حقوق تجاری (UNIDROIT) تدوین شده‌اند و قواعدی را برای تنظیم قراردادهای تجاری میان کشورهای مختلف فراهم می‌آورند. طبق ماده ۱ از اصول PICC، این اصول در صورت عدم توافق طرفین بر انتخاب قانون حاکم، به عنوان مرجع برای حل اختلافات و تنظیم قراردادهای تجاری بین‌المللی قابل استفاده هستند.

^۳ - جلالی، محمود؛ مهران فر، ابراهیم (۱۳۹۸)، یکسان سازی قواعد حل تعارض در قراردادهای الکترونیکی، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۳، شماره ۳، ص ۷۷

^۱ - منصور، عماد (۱۴۰۰)، مسئولیت مدنی ناشی از هوش مصنوعی در حقوق ایران با نگاهی بر حقوق انگلیس، نهمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات حقوقی و قضایی، ص ۲۵
^۲ - کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا (Convention on International Sale of Goods - CISG)، که در ماده ۱ قانون بیع بین‌المللی کالا به تصویب رسید، قواعدی را برای تنظیم قراردادهای فروش کالاها میان طرفین مستقر در کشورهای مختلف فراهم می‌آورد. طبق ماده ۲ قانون CISG، این کنوانسیون فقط بر قراردادهای تجاری بین‌المللی اعمال می‌شود و در صورتی که طرفین قرارداد به‌طور مشخص آن را نپذیرند، در مورد آن‌ها حاکم نیست.

باشند. اگر در این فرایند سیستم‌های هوش مصنوعی به شکلی وارد عمل شوند که آزادی اراده طرفین را محدود کنند یا به جای آن‌ها تصمیم‌گیری کنند، ممکن است این اصل نقض شود. بنابراین، استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات قراردادی باید با دقت و در چارچوب قوانین موجود انجام گیرد تا حقوق طرفین محفوظ بماند و اصول اساسی مانند حاکمیت اراده و استقلال طرفین رعایت شود.

۳-۵- چالش‌های امنیتی، حمایت از داده‌های تجاری و رعایت حریم خصوصی

یکی از چالش‌های مهم در استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات و قراردادهای تجاری، مسائل امنیتی و حفاظت از داده‌های تجاری است. با توجه به حجم بالای اطلاعات حساس که در فرایندهای تجاری و قراردادهای پردازش می‌شود، حفظ امنیت این داده‌ها امری ضروری است. طبق ماده ۳۰ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان و ماده ۴۰ قانون تجارت الکترونیکی، هرگونه استفاده یا افشای اطلاعات تجاری بدون رضایت صاحب داده، به‌ویژه در شرایطی که سیستم‌های هوش مصنوعی آن‌ها را پردازش می‌کنند، می‌تواند به نقض حقوق

استفاده از این فناوری در حقوق است. اصل حاکمیت اراده، که طبق ماده ۱۰ قانون مدنی ایران بر آزادی و اختیار طرفین در تعیین مفاد قرارداد تأکید دارد، ممکن است با ورود هوش مصنوعی به فرایند مذاکرات تحت تأثیر قرار گیرد. در واقع، اگر طرفین تحت تأثیر پیشنهادات و تحلیل‌های الگوریتمی قرار گیرند یا در فرایند تصمیم‌گیری دچار محدودیت‌های ناشی از سیستم‌های خودکار شوند، این اصل ممکن است تضعیف گردد. به عبارت دیگر، در صورتی که طرفین آزادی کامل در انتخاب شرایط قرارداد نداشته باشند یا تصمیمات آن‌ها تحت تأثیر پیش‌فرض‌های برنامه‌ریزی شده هوش مصنوعی قرار گیرد، اصل حاکمیت اراده به طور کامل رعایت نخواهد شد.^۱

از طرف دیگر، استقلال طرفین در مذاکرات نیز می‌تواند تحت تأثیر قرار گیرد، چرا که هوش مصنوعی ممکن است به عنوان یک میانجی یا مشاور در فرایند تصمیم‌گیری عمل کند و موجب کاهش استقلال طرفین در انتخاب شرایط قرارداد شود. طبق ماده ۲۱۹ قانون مدنی، قراردادهای زمانی معتبر هستند که طرفین با اراده آزاد و آگاهانه به توافق رسیده

^۱ - کاکا، مصطفی؛ صالحی، مختار (۱۴۰۳)، راهبرد استقلال استراتژیک اتحادیه اروپا و هوش مصنوعی خوب، پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال هفتم، شماره ۲۷، ص ۲۵

مالکیت داده‌ها و اطلاعات تجاری منجر شود. این نگرانی‌ها به‌ویژه در مورد خطرات نفوذهای سایبری، دزدی داده‌ها و سوءاستفاده از اطلاعات تجاری حساس است که می‌تواند به زیان شرکت‌ها و تجارت‌های بین‌المللی باشد.^۱

حفظ حریم خصوصی و رعایت اصول حفاظت از داده‌های شخصی در استفاده از هوش مصنوعی نیز از دیگر چالش‌های حقوقی است. طبق ماده ۲۲ قانون حمایت از حقوق اشخاص در برابر پردازش داده‌های شخصی و ماده ۵۰ قانون آیین دادرسی مدنی، هرگونه پردازش اطلاعات شخصی باید مطابق با اصول قانونی از جمله کسب رضایت آگاهانه و صریح از طرفین صورت گیرد. در صورتی که داده‌های شخصی یا تجاری به‌طور غیرمجاز جمع‌آوری یا استفاده شود، ممکن است نقض حریم خصوصی و حقوق مالکیت فردی صورت گیرد. از این رو، در استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات و تنظیم قراردادهای تجاری، نیاز به رعایت دقیق الزامات قانونی در خصوص امنیت داده‌ها و حریم خصوصی از سوی تمامی طرفین وجود دارد تا از هرگونه سوءاستفاده یا نقض حقوق افراد جلوگیری شود.^۲

۳-۶- آینده مقررات‌گذاری و چارچوب‌های حقوقی برای مذاکرات هوشمند

آینده مقررات‌گذاری و چارچوب‌های حقوقی برای مذاکرات هوشمند به‌طور قابل‌توجهی به نیاز به انطباق با تحولات فناوری و تضمین رعایت حقوق طرفین بستگی دارد. در حالی که استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات تجاری و تنظیم قراردادهای در حال گسترش است، برای مواجهه با چالش‌های حقوقی و اخلاقی ناشی از این فناوری، به چارچوب‌های قانونی جدید و دقیق نیاز است. این مقررات باید شامل الزامات شفاف در خصوص مسئولیت‌های ناشی از تصمیمات هوش مصنوعی، حفاظت از داده‌های تجاری و شخصی، و حفظ اصول اساسی حقوقی مانند آزادی اراده و استقلال طرفین باشد. همچنین، تدوین قوانینی که نظارت و ارزیابی مستمر بر سیستم‌های هوش مصنوعی در فرایندهای حقوقی را فراهم کند، ضروری است. با توجه به رشد روزافزون استفاده از این فناوری‌ها، به‌نظر می‌رسد که در آینده نزدیک، سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای دولتی باید اقداماتی جدی برای ایجاد یک چارچوب قانونی هماهنگ و جهانی در این

^۲- همان منبع پیشین، ص ۱۴

^۱- معاشیان، سروین (۱۴۰۳)، حقوق دیجیتال و حمایت از حریم خصوصی در دنیای اینترنت، اولین همایش بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، حقوق، علوم انسانی و کارآفرینی، ص ۱۲

زمینه انجام دهند تا به امنیت، شفافیت و عدالت در مذاکرات
هوشمند دست یابند.^۱

نتیجه گیری

در این مقاله، تلاش شد تا تأثیر هوش مصنوعی بر فرایند
مذاکره قراردادهای تجاری و چالش‌ها و فرصت‌های حقوقی
آن مورد بررسی قرار گیرد. هوش مصنوعی در دنیای تجارت
مدرن ابزارهای نوینی برای تحلیل و تنظیم قراردادها فراهم
کرده است که می‌تواند موجب افزایش دقت، تسریع فرایندها
و کاهش ریسک‌های حقوقی گردد. با این حال، به کارگیری
این فناوری در تنظیم قراردادها به چالش‌هایی چون مسائل
مربوط به مسئولیت، امنیت داده‌ها و رعایت حریم خصوصی
منجر می‌شود. به‌ویژه در مواقعی که هوش مصنوعی جایگزین
تصمیم‌گیری انسانی می‌شود، تعیین مسئولیت در صورت بروز
اشتباه یا تخلف، همچنان یک موضوع پیچیده و نیازمند توجه
دقیق حقوقی است.

در راستای حقوق داخلی، مهم‌ترین چالش‌ها مربوط به
انطباق استفاده از هوش مصنوعی با اصول پایه‌ای حقوقی

همچون اصل حاکمیت اراده و آزادی طرفین در انعقاد
قراردادها است. طبق ماده ۱۰ قانون مدنی، طرفین قرارداد
حق دارند شرایط آن را خود تعیین کنند، اما در صورتی که
تصمیمات هوش مصنوعی در تنظیم قرارداد به گونه‌ای باشد
که آزادی اراده و استقلال طرفین را محدود کند، ممکن است
اصول مذکور نقض شود. همچنین، ماده ۲۱۹ قانون مدنی به
لزوم آگاهی و رضایت طرفین در تنظیم قرارداد تأکید دارد که
در استفاده از هوش مصنوعی برای مذاکرات قراردادها،
می‌بایست دقت شود که این اصول رعایت گردد.

در سطح بین‌المللی، استفاده از هوش مصنوعی در تنظیم
قراردادها باید با قوانین و کنوانسیون‌های بین‌المللی هماهنگ
باشد. به عنوان مثال، کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا و اصول
قراردادهای تجاری بین‌المللی، اصول و قواعدی را برای تنظیم
قراردادهای تجاری در سطح بین‌المللی فراهم می‌آورد که به
طرفین کمک می‌کند تا در صورت بروز اختلافات، به یک
چارچوب حقوقی هماهنگ دست یابند. با توجه به جهانی شدن
تجارت و استفاده گسترده از هوش مصنوعی، تعیین قانون

^۱ - دهقانی تفتی و همکاران (۱۴۰۱)، مطالعه تطبیقی الزامات حقوقی طراحی قراردادهای
هوشمند دیجیتال در حقوق ایران و فرانسه، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، دوره ۶،
شماره ۲، ص ۴۲

حاکم و اصول حل تعارض در قراردادهای بین‌المللی مبتنی بر این فناوری نیازمند توجه ویژه به این مقررات است.

در نهایت، به این نتیجه دست یافتیم که استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات قراردادهای تجاری در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی فرصت‌ها و چالش‌های متعددی را به همراه دارد. از یک‌سو، این فناوری می‌تواند به بهبود فرآیندهای تجاری، کاهش ریسک‌ها و افزایش دقت در تنظیم قراردادها کمک کند، اما از سوی دیگر، مسائل حقوقی پیچیده‌ای مانند مسئولیت‌های قراردادی و غیرقراردادی، امنیت داده‌ها و رعایت حریم خصوصی باید در نظر گرفته شوند. در سطح داخلی و بین‌المللی، نیاز به تدوین چارچوب‌های حقوقی شفاف و منسجم برای استفاده از هوش مصنوعی در مذاکرات قراردادهای تجاری وجود دارد تا ضمن رعایت حقوق طرفین، از بروز مشکلات حقوقی و تضادهای قانونی جلوگیری شود.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.
از آقای دکتر عبدالله علیزاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.
از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.
نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای دکتر محمد رسول آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

منابع

کتابها

- ۱- کشت کار، زهرا؛ حاجیلو، افسانه (۱۴۰۳)، تاثیر استفاده از هوش مصنوعی در داوری بین‌المللی و داخلی، چاپ اول، انتشارات مشارق الانوار
- ۲- گلرسان، مهدی (۱۴۰۳)، تعهدات قراردادی در هوش مصنوعی و قراردادهای هوشمند، چاپ اول، انتشارات هورین

مقالات

- ۱- اسمعیل پور، محمدامین (۱۴۰۳)، امکان سنجی به کارگیری هوش مصنوعی در ارزیابی ادله داوری در قواعد فراملی، نشریه پژوهش‌های حقوقی، دوره ۲۵، شماره ۶۷، صص ۱۰-۲۵
- ۲- باریکلو، علیرضا؛ خزایی، سیدعلی (۱۳۹۰)، اصل حسن نیت و پیامدهای آن در دوره‌ی پیش قراردادی با مطالعه‌ی تطبیقی در حقوق انگلیس و فرانسه، مجله حقوقی دادگستری، سال ۷۵، شماره ۷۶، صص ۸۷-۵۳

۱۳- منصوری، عماد (۱۴۰۰)، مسئولیت مدنی ناشی از هوش مصنوعی در حقوق ایران با نگاهی بر حقوق انگلیس، نهمین کنفرانس بین المللی مطالعات حقوقی و قضایی، صص ۳۰-۱۲

۳- جلالی، محمود؛ مهران فر، ابراهیم (۱۳۹۸)، یکسان سازی قواعد حل تعارض در قراردادهای الکترونیکی، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۳، شماره ۳، صص ۹۳-۷۰

۴- دهقانی تفتی، مجتبی؛ افضل‌ی مهر، مرضیه؛ اسکینی، ربیعا (۱۴۰۱)، مطالعه تطبیقی الزامات حقوقی طراحی قراردادهای هوشمند دیجیتالی در حقوق ایران و فرانسه، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، دوره ۶، شماره ۲، صص ۵۱-۲۹

۵- -----؛ -----؛ ----- (۱۴۰۰)، مطالعه تطبیقی قانون حاکم بر قراردادهای هوشمند دیجیتالی از منظر حقوق بین‌الملل خصوصی در نظام حقوق ایران و مقررات رم یک، دوفصلنامه علمی حقوق فناوری‌های نوین، دوره دوم، شماره ۴، صص ۲۲۵-۲۰۳

۶- رشوند بوکانی، مهدی؛ ناصر، مهدی (۱۳۹۸)، قصد متعاملین در قراردادهای هوشمند: شرایط اعتبار و شیوه احراز آن، دوفصلنامه علمی پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، سال بیستم، شماره اول، صص ۳۰۰-۲۷۱

۷- زارع پور، سعید؛ احمدی هرنندی، امیرحسین (۱۴۰۰)، بررسی مذاکرات و مسئولیت پیش از قرارداد در حقوق ایران، ششمین همایش بین‌المللی فقه و حقوق، وکالت و علوم اجتماعی، صص ۱۹-۱

۸- علیجانی، محسن؛ جنیدی، لیا (۱۳۹۹)، تخصیص ریسک در قراردادهای مشارکت عمومی و خصوصی، فصلنامه تخصصی دانشنامه‌های حقوقی، دوره ۳، شماره ۸، صص ۱۱۸-۹۳

۹- قربانی، زهرا (۱۴۰۲)، نقش هوش مصنوعی در انعقاد قراردادهای الکترونیک، دومین همایش بین‌المللی وکالت، حقوق و علوم انسانی، صص ۱۵-۱

۱۰- کاکا، مصطفی؛ صالحی، مختار (۱۴۰۳)، راهبرد استقلال استراتژیک اتحادیه اروپا و هوش مصنوعی خوب، پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال هفتم، شماره ۲۷، صص ۲۹-۱۸

۱۱- معاشیان، سروین (۱۴۰۳)، حقوق دیجیتال و حمایت از حریم خصوصی در دنیای اینترنت، اولین همایش بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، حقوق، علوم انسانی و کارآفرینی، صص ۱۵-۱

۱۲- معصومی جناقرد، عیسی؛ زارعی، قاسم (۱۴۰۳)، پیامدها و تأثیرات استفاده از هوش مصنوعی در قراردادهای تجاری از منظر گردشگری، حقوقی و بازرگانی، مجله جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۷، شماره ۳، صص ۵۵۷-۵۳۳